

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет/інститут економічний

Кафедра економічної кібернетики

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 10. Ризикологія в економіці

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)

Освітня програма Економіка

Спеціальність С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)

Галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини

Затверджено на засіданні кафедри
економічної кібернетики
Протокол № 1 від “26” серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Ризикологія в економіці
Викладач (-і)	д.е.н., проф. Дмитришин Л.І.
Контактний телефон викладача	+38(097)3408514
Е-mail викладача	lesia.dmytryshyn@cnu.edu.ua
Формат Дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного Навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?mod=course&action=ReviewOneCourse&id_cat=97&id_cou=6583
Консультації	Очні консультації: згідно розкладу консультацій
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Вивчення і врахування невизначеності, конфліктності, багатокритеріальності та породжуваного ними ризику стало однією з магістральних ліній розвитку економічної теорії в другій половині ХХ ст. Особливістю сучасного економічного ризику є його тотальність, всеосяжність. Власне, тому економічний ризик належить до фундаментальних понять сучасної економічної теорії та менеджменту. Об'єкт управління ситуаціями, що постають перед органом управління, характеризується багатоваріантністю розвитку подій і можливістю виникнення непередбачених ситуацій. Тому головними якостями сучасного економіста є вміння працювати в умовах невизначеності (неповноти інформації), здійснювати раціональний вибір з множини можливих, альтернативних варіантів, здатність йти на ризик у розумних (допустимих) межах. Сучасна теорія економічного ризику (економічна ризикологія), спираючись на загальну економічну теорію, системний аналіз, економіко-математичні методи і моделі, сформувала свої теоретико-методологічні принципи, нагромадила потужний і гнучкий інструментарій, що знаходить дедалі ширше практичне використання в усіх сферах економічної (господарської) діяльності.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Мета курсу – озброїти майбутніх фахівців з економіки систематизованими знаннями щодо аналізу, моделювання та управління ризиком. У результаті вивчення дисципліни здобувач наукового ступеня «доктор філософії» матиме можливість: зрозуміти, що на економічні процеси впливають некеровані чинники, що ці процеси розвиваються здебільшого в умовах невизначеності, конфліктності, багатокритеріальності, принципової неможливості здійснення точних економічних прогнозів, необхідних для прийняття раціональних рішень. Усе це необхідно свідомо враховувати в господарській діяльності та в теоретико-економічних дослідженнях; засвоїти основні принципи здійснення аналізу ризику, його моделювання, врахування та управління ним; оволодіти, навичками самостійно здійснювати якісний аналіз, ідентифікацію ризику й проводити відповідні обчислення.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
Компетентності: ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері економіки, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики. <i>Загальні компетентності:</i> ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	

Фахові компетентності:

СК05. Здатність виявляти, поглиблено аналізувати та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері економіки з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень, у тому числі з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

СК07. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні наукові проєкти в економіці та дотичні до неї міждисциплінарні підходи, проявляти лідерство та відповідальність при їх реалізації; комерціалізувати результати наукових досліджень та забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності.

Результати навчання:

РН03. Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у економіці та дотичних міждисциплінарних напрямках.

РН05. Пропонувати нові рішення, розробляти наукові проєкти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі і фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень та дотримання прав інтелектуальної власності.

РН09. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, емпіричних досліджень і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни – 90 год.

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	24
практичні	26
самостійна робота	40

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
II	С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)	перший	нормативний

Тематика навчальної дисципліни

Тема, план	Кількість годин		
	лекція	практичне заняття	самостійна робота
Тема 1. Основні засади якісного аналізу ризику. Гносеологічні аспекти економічного ризику. Аналіз чинників невизначеності, конфліктності та породжуваного ними економічного ризику. Класифікація ризику.	2	2	4
Тема 2. Кількісний аналіз ризику. Статистична та нестатистична (суб'єктивна) ймовірність. Метод аналогій. Аналіз чутливості (вразливості). Аналіз ризику збитків. Наслідки кількісного аналізу ризику.	2	3	4
Тема 3. Система кількісних оцінок ступеня ризику. Загальні підходи до кількісної оцінки ступеня ризику. Ймовірність як один з підходів до оцінки ризику. Інґредієнт економічного показника. Ризик в абсолютному вираженні. Ризик у відносному вираженні. Використання нерівності Чебишева.	2	3	4

Тема 4. Ризик та елементи теорії корисності. Концепція корисності. Пріоритети та їх числове відображення. Корисність за Нейманом. Різне ставлення до ризику та корисність. Криві байдужості. Функція корисності з інтервальною нейтральністю до ризику.	2	2	4
Тема 5. Управління ризиком. Основні підходи щодо управління ризиком. Інваріантні способи зниження ступеня ризику. Зовнішні способи зниження ступеня ризику. Внутрішні способи зниження ступеня ризику. Таблиця рішень.	3	3	4
Тема 6. Запаси, резерви як спосіб зниження ступеня ризику. Структура та види резервів і запасів на непередбачувані витрати. Резервування грошових засобів на покриття випадкових затрат. Управління запасами з урахуванням ризику. Задачі управління виробництвом та резервами.	2	2	4
Тема 7. Диверсифікація як спосіб зниження ризику: елементи теорії портфеля. Суть диверсифікації. Суть управління портфелем цінних паперів. Ризик портфеля цінних паперів. Норма прибутку цінних паперів. Ризик цінних паперів в абсолютному вираженні. Ризик цінних паперів у відносному вираженні. Кореляція цінних паперів та її застосування. Портфель цінних паперів. Тактика фінансового менеджера. Про ефективність роботи фінансового менеджера та аналітика.	3	3	4
Тема 8. Моделювання економічного ризику. Теоретико-ігрова модель. Інформаційна ситуація. Прийняття рішень в умовах ризику. Критерії прийняття рішень.	3	3	4
Тема 9. Ієрархічні моделі прийняття рішень. Загальна ієрархічна модель. Побудова моделі багатоцільової та багатокритеріальної задачі. Приклад ситуації прийняття багатоцільового та багатокритеріального рішення. Одноцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі однієї інформаційної ситуації. Одноцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі кількох інформаційних ситуацій. Багатоцільова та багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі кількох інформаційних ситуацій.	3	3	4
Тема 10. Вартість, час та ризик. Вартість і час. Модель рівноваги ринку капіталів (САРМ). Вплив ризику та інфляції на величину сподіваної норми відсотка. Майбутня вартість. Теперішня вартість. Оцінка ринкової вартості підприємства та ризик.	2	2	4
Разом	24	26	40

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система
оцінювання навчальної
дисципліни

Система оцінювання знань здобувачів освіти з навчальної дисципліни включає поточний та семестровий контроль знань. Поточний контроль здійснюється під час проведення аудиторних занять і має на меті перевірку знань здобувачів з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їх підготовленості (усні відповіді, доповіді, дискусії, розв'язування практичних ситуацій (задач), тестування, контрольні роботи).

Оцінки отримані здобувачами, виставляються в електронні академічні журнали в 100 бальній шкалі.

Накопичення балів здобувачем під час вивчення дисципліни проводиться у такому співвідношенні:

- поточне оцінювання – 40 балів;
- самостійна робота – 10 балів;
- екзамен – 50 балів.

Семестровий контроль у формі екзамену виставляється на основі результатів роботи здобувача впродовж усього семестру, підсумкова кількість балів з дисципліни складає максимум 50, за роботу під час екзамену максимально здобувач може набрати 50 балів. Підсумковий семестровий контроль з дисципліни проводиться у письмовій формі.

Результати складання екзамену заносяться до електронних екзаменаційних відомостей та індивідуальних планів навчання здобувачів освіти.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з усіх видів навчальної роботи здійснюється за стобальною шкалою і переводиться у національну шкалу та шкалу ECTS за схемою:

Відмінно – 90-100 балів (A – за шкалою ECTS)– здобувач демонструє повні і глибокі знання навчального матеріалу, достовірний рівень розвитку умінь та навичок, правильне й обґрунтоване формулювання практичних висновків, наводить повний обґрунтований розв'язок прикладів та задач, аналізує причинно-наслідкові зв'язки; вільно володіє науковими термінами;

Добре – 70-89 балів (за шкалою ECTS: 80-89 – B; 70-79 – C)– здобувач демонструє повні знання навчального матеріалу, але допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його до розв'язання конкретних прикладів та задач, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності у розв'язках;

Задовільно – 50-69 балів (за шкалою ECTS: 60-69 – D; 50-59 – E) – здобувач володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не завжди вміє правильно застосувати набуті знання до розв'язання конкретних прикладів та задач, нечітко, а інколи й невірно формулює основні твердження та причинно-наслідкові зв'язки;

Незадовільно – менше 50 балів (за шкалою ECTS: 26-49 – FX; 1-25 – F) – здобувач не володіє достатнім рівнем необхідних знань, умінь, навичок, науковими термінами.

	Отримання додаткових балів за дисципліною можливе в разі виконання індивідуальних завдань, попередньо узгоджених з викладачем. Також за рішенням кафедри здобувачам освіти, які брали участь у роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій), а також були учасниками олімпіад, конкурсів, можуть присуджуватися додаткові бали (див. «Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», URL: https://surl.li/wmmuhb; «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» URL: https://surl.li/dxovqb).
Вимоги до письмових робіт	Здобувач виконує контрольні роботи головна мета яких – перевірка ступеня засвоєння здобувачами теоретичних положень курсу. У разі відсутності здобувача при написанні контрольної роботи йому надається можливість виконати цей вид роботи в межах індивідуально-консультативної роботи з викладачем або в межах визначеного викладачем відповідного практичного заняття.
Практичні заняття	Практичні заняття проводяться з метою формування у здобувачів умінь і навичок з предмету, вирішення сформульованих завдань, їх перевірка та оцінювання. За метою і структурою практичні заняття є ланцюжком, який пов'язує теоретичне навчання і практичні навички з дисципліни, а також передбачає попередній контроль знань здобувачів.
Самостійна робота	Загальний обсяг годин самостійної роботи здобувача, що відводиться на вивчення дисципліни «Ризикологія в економіці» складає 40 год. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння здобувачем вищої освіти у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять. Оцінювання самостійної роботи проводиться за окремим розкладом під час тижнів контролю за самостійною роботою. Оцінки, отримані здобувачами вищої освіти вносяться до журналу занять навчальної групи та враховуються при визначенні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.
Умови допуску до підсумкового контролю	Максимальну оцінку 50 балів здобувач може отримати протягом семестру за всі види контролю в межах практичних занять та самостійну роботу, 50 балів за екзамен. Присутність здобувача на екзамені є обов'язковою і не залежить від принципу нарахування підсумкової кількості балів за вивчення навчальної дисципліни.
Підсумковий контроль	Форма контролю: екзамен.
7. Політика курсу	
Письмові роботи: здобувач повинен самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання, а для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Здобувачам вищої освіти, які не отримали оцінку за підсумковий семестровий контроль, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість відповідно до графіка ліквідації академзаборгованості за встановленими в університеті правилами.	

Очікується, що здобувачі будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається «Положенням про запобігання та виявлення плагіату у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (URL: <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>). Списування під час виконання завдань заборонені. Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише для виконання он-лайн тестування. Для обчислень можна використовувати калькулятор.

Відвідування занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі здобувачі відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Здобувачі мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. Пропуски практичних занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку на консультаціях.

У здобувачів є можливість отримати додаткові бали пройшовши онлайн курси на навчальних платформах Prometheus, Coursera тощо. Слід враховувати, що приймаються сертифікати, які розширюють чи поглиблюють знання з дисципліни. Попередньо здобувач повинен погодити коректність обраного курсу (написавши лист на електронну адресу: lesia.dmytryshyn@cnu.edu.ua).

Результати неформальної освіти визнаються згідно «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (URL: <https://surl.li/xpiocw>).

При використанні технологій штучного інтелекту здобувачі повинні дотримуватись «Рекомендацій щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти» (URL: <https://surl.li/zntjtk>).

8. Рекомендована література та інші джерела

1. Азаренкова Г.М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах): навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2011. 240 с.
2. Андрєєва Т.Є., Петровська Т.Е. Ризик у ринковій економіці: навч. посіб. Х.: Бурун Книга, 2005. 128 с.
3. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. К.:КНЕУ, 2004. 480с.
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. К.: ТОВ «Борисфен-М», 1996. 336 с.
5. Дмитришин Л.І., Бегей Б.В. Оцінка привабливості регіональних логістичних систем та їх ризик-фактори: гравітаційне моделювання. Наука і техніка сьогодні. 2024. №13(41). С. 220-241.
DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-13\(41\)-220-241](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-13(41)-220-241)
URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/18131/18186>
6. Дмитришин Л.І., Кушнір О.С. Сучасні технології оцінки операційних ризиків банку та їх алокації за бізнес-одинацями. Моделювання процесів управління в інформаційній економіці: монографія; під ред. В.С. Пономаренко, Т.С. Клебанової. Х., 2017. С 196-207.
7. Дмитришин Л.І., Кушнір О.С. Моделювання оцінки економічного капіталу банку як інтегральної міри величини прийнятих операційних ризиків. Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки. 2017. № 1. С. 39-43.
8. Дмитришин Л.І., Кушнір О.С. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку. Вісник Прикарпатського університету. Серія Економіка. 2014. Випуск 10. С.187-195.
9. Дмитришин Л.І., Петришак П.В. Аналіз взаємозв'язку між факторами ризику країни та ефективністю логістики за допомогою Баєсових мереж. Бізнес Інформ. 2025. №1. С. 160-171.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-160-171>
URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-1_0-pages-160_171.pdf
10. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
11. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2007. 344 с.
12. Клименко С.М., Дуброва О.С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навч. метод. посіб. для сам. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2006. 188 с.
13. Кондрашихін А.Б., Пепа Т.В. Теорія та практика підприємницького ризику: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2009. 224 с.

14. Кузьмін О.Є., Вербицька Г.Л., Мельник О.Г. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч. посіб. Львів : Нац. ун-т «Лівівська політехніка», 2008. 212 с.
15. Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик : навч. посіб. К.: Академвидав, 2007. 464 с.
16. Мороз О., Матвійчук А. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику: монографія. Вінниця: Універсум, 2003. 177 с.
17. Останкова Л.А., Шевченко Н.Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2011. 256 с.
18. Сараєва І.М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків: монографія / ІПРЕЕД НАНУ. О.: Фенікс, 2007. 188 с.
19. Старостіна А.О., Кравченко В.А. Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посіб. К. : Політехніка, 2004. 200 с.
20. Управління підприємницьким ризиком / за заг. ред. д-ра екон. наук Д. А. Штефанека. Тернопіль: Економічна думка, 1999. 224 с.
21. Чорноморченко Н.В., Іванова І.С., Приймак Н.С. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч.-метод. посібник для сам. вивчення дисц. Львів : Магнолія-2006, 2010. 260 с.
22. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб.; за ред. А.В. Шегди. К. : Знання, 2008. 271 с.

Викладач

Леся ДМИТРИШИН